

ta, joissa toistetaan vain omia puheita (jotka eivät usein edes ole itse kirjoitettuja). Tähän syntiin Andersson lankeaa onneksi vain keran, joskin hän viittaa puheisiinsa tavalla, joka osoittaa, että hän on lukenut niitä uudelleen.

Johdannossa Andersson asettaa itselleen säännön: pitää kirjoittaa vain sellaista, mitä itse jaksaisi lukea. Tämä on huono sääntö. Aina-

kin itse luen mielelläni omia tekstejäni uudelleen. Anderssonin kirjan jaksaa lukea, koska se on niin lyhyt, mutta kirjana se ei juuri vakuuta eikä vaikuta. Eikä hän itsekään ole jaksanut lukea sitä kokonaan läpi niin, että olisi saanut poistettua pahimmat toistot.

J. P. ROOS

CLAES ANDERSSON
KAKSITOISTA VUOTTA
POLITIIKASSA
KATKELMIA, MUISTIKUVIA, UNIA
SUOM. LEENA VALLISAARI
HELSINKI: WSOY, 2000
179 s.

PÄIHDEPALVELUT MUUTOKSEN KOURISSA

Olavi Kaukosen sosiaalipolitiikan väitöskirjatutkimus ”Päihdepalvelut jakautuneessa hyvinvointivaltiossa” on teemoiltaan hyvin ajankohtainen työ. Suomen EU:hun liittymisen myötä perinteinen alkoholipoliittinen malli on murentunut ja kaventuneet mahdollisuudet alkoholijuomien saatavuuden kansalliseen sääntelyyn ovat nostaneet hoidon alkoholipoliittista merkitystä. Sama on tapahtunut huumekehityksellä: hoito- ja palveluiden roolin ja aseman vahvistamista on peräänkuulutettu, kun yksioikoinen panostaminen kriminaalipolitiikkaan ei ole kyennyt ehkäisemään huumeiden käytön ja sen aiheuttamien yhteiskunnallisten haittojen lisääntymistä 1990-luvulla. Kolmas Olavi Kaukosen tutkimukseen liittyvä ajankohtainen teema on keskustelu hyvinvointivaltion muutoksesta. Neljänneksi tutkimus liittyy keskusteluun, jota käydään 1990-luvun laman vaikutuksista sosiaali- ja terveyspalveluihin ja sosiaalipoliittiseen järjestelmään

yleisemminkin. Kaukosen tutkimus tarjoaa tärkeää tietoa ja ymmärrystä, kun pohditaan päihdepalvelujen kehittämistä, hoidon ja kontrollin suhteita tai valtiollisten, kunnallisten ja yksilöllisten vastuiden päihdepoliittisia rajanvetoja. Tämän tietämyksen arvon on huomannut myös Helsingin Diakonissalaitos, jonka huumeiden johtajaksi tutkija Kaukonen heti käsi kirjoituksen valmistuttua rekrytoitiin.

Olavi Kaukonen on tutkimukseen kiinnostunut Suomen päihdepalvelujärjestelmän kokonaisuuden jäsentämisestä. Päihdepalveluja tarkastellaan osana suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikkaa. Työn lähtökohdat ja tavoitteet ovat tekijän sanoin kahtaalla: ”jotakin oleellista tulisi voida sanoa sekä päihdehuollon ja sen asiakkaiden toimintaedellytysten kehityksestä että suomalaisen hyvinvointivaltion ja erityisesti palveluvallion luonteesta ja kehityksestä” (s. 15). Tutkimuksen ongelmanasettelu on si-

ten hyvin laaja-alainen ja haastava. Pyrkimyksenä on lisätä päihdepalvelujärjestelmän ja siihen liittyvien hyvinvointivaltiollisten sopimusten ja järjestelyjen läpinäkyvyyttä. Tämä siksi, että ”puitteistaessaan kansalaisten toimintaa sosiaalipolitiikka myös ehdollistaa, rajaa ja hallinnoi yksilöiden ja ryhmien elämää; tästä syystä juuri järjestelmän – ei niinkään kansalaisten – toiminnan refleksiivisyyttä ja läpinäkyvyyttä tulisi lisätä (s. 20)”.

Tutkimuksen keskeisiä jäsenyyksiä ovat päihdepalvelujen eriytyksen dynamiikka ja siihen liittyvät sosiaalisen vallan kysymykset. Tarkastelu on rakenteellista järjestelmätason analyysia. Ajallisesti tarkastelun painopiste asettuu 1990-luvulle ja laman vaikutusten arviointiin, vaikka siinä luodaan myös pidemmälle historiaan ulottuvia katsauksia. Tutkimuksen kolme pääkysymystä ovat seuraavat:

– Miten suomalaisen hyvinvointivaltion historiallinen kehitys on

ehdollistanut päihde-ehtoisten palvelujen toimintaa ja niissä esiintyvien sosiaalisten valtasuhteiden luonnetta?

– Miten ja miksi päihdepolitiikka muuttui 1990-luvun laman aikana?

– Miten päihdepalvelujen dynamiikka ja eetos ovat kytkettyneet hyvinvointivaltion jakautuneeseen eetokseen?

Teoreettisesti tutkimus rakentuu hyvinvointivaltioiteorialle ja foucaultlaiselle valtateoreettiselle tarkastelulle. Tutkimus kytkeytyy myös suomalaisen alkoholitutkimuksen vahvaan perinteeseen. Empiirisistä aineistoista keskeisimmät ovat vuosina 1972, 1973, 1987, 1991 ja 1995 tehdyt päihdetapauskannat, joista Kaukonen puristaa irti monia kiinnostavia erittelyjä ja havaintoja. Tutkimuksessa käytetään lisäksi muita kyselyaineistoja, tilastoja ja rekistereitä sekä erilaisia virallisia aineistoja, kuten lakeja, asetuksia ja komiteamietintöjä. 30 sivun mittainen kirjallisuusluettelo tarjoaa lukijalle laajan johdatuksen alan kirjallisuuteen.

Työ jakaantuu viiteen lukuun. Aluksi esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, ongelmanasettelu ja metodi. Vaikka luku ei auke ne kovin helpolla, se luo käsitteellisesti vahvan pohjan jatkoanalyysille. Seuraava luku tarjoaa historiallista taustatietoa hyvinvointivaltion jakautuneisuudesta. Siinä tarkastellaan valtion ja kunnan välisten suhteiden muotoutumista sekä päihdehuollon, alkoholipolitiikan ja huumausainepolitiikan kehitystä. Luku on informatiivinen ja se on kirjoitettu asiantuntevasti. Valtava-uudistuksen ja vuoden 1992 valtionosuusuudistuksen kohdalla tekijä olisi tosin voinut selvittää seikkaperäisemmin, mikä niissä johti mihinkin vaikutuksiin.

1990-luvun päihdeongelmien politiikkaa käsittelevä jakso on teok-

sen pääluku. Siinä tarjotaan tietoa pähteiden käytön ja päihdehaittojen kehityksestä, yleisistä ja erityisistä päihdepalveluista sekä määritetään päihdehuollon erityispalveluiden yhteiskunnallista paikkaa ja päihdeongelmien politiikkaa. Laaja, runsaan 60 sivun mittainen luku sisältää tärkeää keskustelua mm. asiakkaiden tarpeiden arvioinnista, terapiaperustaisten ja muiden erityispalvelujen suhteesta sekä poliisitoimen, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen välisestä työnjaosta. Empiiriset tarkastelut on tehty huolellisesti ja aineiston rajoituksista asiainkuuluvasti muistuttaen. On erinomaista, että viimeinkin joku on ottanut tehtäväkseen erityispalveluiden luonteen ja paikan selvittämisen. Erityispalvelujen ohella Kaukonen korostaa sosiaali- ja terveydenhuollon yleisten palveluiden merkitystä: ilman universalististen periaatteiden toimivia kattavia yleispalveluita päihdehaittojen torjunta olisi nykyistä satunnaisempaa.

Neljäs luku käsittelee päihdepalvelujen eriytymisen kansallista dynamiikkaa. Mielenkiintoista antia ovat tarkastelut erityispalveluiden rahoituksen muutoksista, järjestöjen osuudesta ja RAY:n roolista. Kun valtio on väistynyt taka-alalle ja kunnat lisänneet ostopalvelusopimuksiaan, niin päihdehuollon erityispalveluiden hallinto, sisältö ja kehittäminen ovat siirtyneet kasvavassa määrin järjestöjen vastuulle. Viidennessä luvussa sidotaan lankoja yhteen sopimus-analogian avulla ja esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset: 32 numeroitua tu-loshavaintoa! Esitys päättyy kiinnostavaan pohdintaan siitä, onko suomalainen sosiaalipolitiikkamalli muuttumassa.

Tutkimuksensa esipuheessa (s. 15) Kaukonen kysyy: ”Miten päihdehuollon palveluja olisi mielekästä tutkia, kun halutaan tavoittaa sekä päihdepalvelujen erityisyys, niiden

toimintaedellytykset, asiakkaiden asema että 1990-luvun poikkeuksellinen lama ja sen vaikutukset palveluiden käyttöön ja käytön ehtoihin?” Kaukosen ratkaisu on ollut päihdepalvelujärjestelmän kokonaisuutta jäsentävä rakenteellinen, teoreettiseen ja empiiriseen analyysiin pohjautuva tarkastelu. Esipuheen kysymykseen on tuotettu mielekäs ja ansiokas vastaus. Tutkimuksen teoreettiset jäsennykset sitovat yhteen yksityiskohtia, avaavat kiinnostavia kysymyksiä ja tarjoavat välineitä jatkoanalyysille. Tutkimuksen empiiriset tarkastelut tuottavat tärkeää tietoa päihdepalvelujärjestelmän 1990-luvun kehityksestä, talouslaman vaikutuksista ja rahoitusjärjestelmien mukanaan tuomista muutoksista palveluiden järjestämisen ja hallinnoinnin työnjakoon. Tulokset osoittavat, että työnjaon muutoksista ja asiakasvirtojen eriytymisestä huolimatta päihdeongelmien hyvinvointivaltioillistuminen on jatkunut 1990-luvullakin, joskin pähteiden käyttäjät ovat edelleenkin oikeus- ja hyvinvointivaltion välimaastossa, jos asiaa mitataan sillä, millaisissa laitoksissa päihdeongelmaiset viettävät yönsä: vankilassa ja poliisisäilössä yöpyi vuonna 1997 useampi kuin sairaalan vuodepaikalla tai kuntoutusyksikössä. Lamankaan aikana päihdepalvelusopimusta ei Kaukosen mukaan irtisanottu. Se on vain muokkautunut uuteen uskoon, enemmän palvelujen turvaverkko-luonnetta korostavaksi. Niistä, joille terapiakuntoutus on liian vaativaa, huolehtivat päihdehuollon perusturvaa tarjoavat asumis-, ensisuoja- ja päiväkeskuspalvelut.

Kritiikkinä voisi todeta, että Kaukosen kahtalaiset tavoitteet sekä tarkastella päihdepalveluja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä että kommentoida hyvinvointiyhteiskunnan kehitystä päihdepalvelujen ikkunan kautta ovat tuottaneet jonkin verran häilyvyyttä tarkasteluun.

Käsitteiden määrittelyssä on myös osittain toivomisen varaa. Runsaasti käytetty eetoksen käsite olisi tullut määritellä tarkasti. Lisäksi olisi kukaan selkeämpää näkemystä subjektin ja toiminnan roolista muutoksissa. Vapaaehtoisuuden paikka ja rooli päihdepalvelujärjestelmässä jäävät myös pohtimatta, erityisesti AA-liike olisi ollut tässä suhteessa kiinnostava ja merkittävä tapaus. Konkreettiset esimerkit olisivat jois-

sakin kohdin voineet keventää tekstiä ja helpottaa sen hahmottamista.

Kriitikkistä huolimatta Olavi Kaukonen tutkimusta voidaan pitää onnistuneena päihdepalvelujärjestelmän kokonaisuuden kuvauksena. Sen lisäksi, että se on tuhti tietopaketti, se on tärkeä tutkijan puheenvuoro, joka koskettaa, leikkaa ja sitoo yhteen useita yhteiskuntapolittisesti ajankohtaisia keskusteluteemoja. Kysymyksessä on merkittävä

työ, joka toivottavasti tulee kuluun monenlaisessa käytössä.

PEKKA HAKKARAINEN

OLAVI KAUKONEN
PÄIHDEPALVELUT JAKAUTU-
NEESSA HYVINVOINTI-
VALTIOSSA
TUTKIMUKSIA 107
HELSINKI: STAKES, 2000
249 s.

KANSANTAJUINEN KERTOMUS PARISUHTEEN JA PERHEEN ELÄMÄNKAARESTA

Riitta Jallinojan kirja parisuhteen ja perheen elämänsäkaaren kulusta on kansantajuiseen ulkoasuun puettu kertomus meille kaikille tutusta ja paljon tutkitusta teemasta: tasapainoilusta perheen, ympäristömme odotusten ja omien unelmiemme välillä. Kuten Jallinoja itsekin heti alkusanoissa toteaa, on perheestä kirjoitettu satoja ellei tuhansia kirjoja, minkä seurauksena kirjoittaja varsin ymmärrettävästi kuvailee olo-tilaansa tällaisen kirjapaljouden seassa melkein pä neuvottomaksi. Kuinka siis on mahdollista ”sovittaa yhteen erilaisia tulkintoja ja näkökulmia tai miten ylipäätään saada juonen päästä kiinni, jos haluaisi laatia kokonaisuutensa perheestä”, Jallinoja kysyy.

Jallinojan hieman arvoitukselliseksi jäävä ratkaisu tähän ongelmaan on ensinnäkin unohtaa ajatus

kokonaisuutensa perheestä ja nähdä perhe tutkijan intuition tai ”sosiologisen mielikuvituksen” varassa idean ja tunnesiteen merkityksessä eikä historian muovaamana selväpiirteisenä rakenteena. Jallinoja sanoutuu tässä irti myös niistä perhesosiologian traditioista, joiden edustajat ovat asettuneet joko ydinperheen puolustajien tai perhemuotojen moninaisuutta kannattavien joukkoihin. Moraalinen valinta näiden vaihtoehtojen paremmuudesta jääköön siis jokaisen lukijan omaan harkintaan. Tutkimuksen toisena lähtökohdana on jäsentää perheen merkitystä elämänsäkaarena, jossa on useita vaiheita, kuten seurustelu, avioituminen, lasten hankkiminen, pesän tyhjentyminen, eri sukupolvien väliset suhteet ja nykyään myös avioero ja uusperhe. Näitä vaiheita Jallinoja kuvailee pääasiassa kahden

empiirisen aineiston varassa. Analyysin pohjan muodostavat Helsingin Sanomien Nyt-liitteen kolme lukijakyselyä sekä kirjoittajan itse kokoama lehtiaineisto.

Mukavinta kirjassa on loogisesti ja, jos näin voi sanoa, intohimottomasti, muttei kuitenkaan tylsästi esitetty kertomus nykyaikaisen parisuhteen ja perheen eri kehitysvaiheista muunnelmiseen. Kokonaisuutta ajatellen sopivan lyhyeksi jäävän romanttisen rakkauden historiaa käsittelevän syrjähyppyn jälkeen Jallinoja analysoi parisuhteen muotoutumista aina varhaisen rakastumisen kokemuksesta suhteen vaikiutumisen ja kypsytymisen kauteen päätyen alun huumaa kenties väijäämättä seuraavien ongelmien analyysiin. Rakastumisen itse itseään ruokkivan tulen hiipumista seuraa Jallinojan tulkinnan mukaan yh-